

СУМСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА
ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА
ВІДДІЛ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА МАРКЕТИНГУ

Вулиця Кооперативна

Бібліографічний краєзнавчий дайджест

СУМИ-2019

Вулиця Кооперативна : бібліографічний краєзнавчий дайджест / Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка; уклад. А. М. Гавриленко. – Суми, 2019. – 26 с.

Краєзнавчий дайджест є продовженням видань з серії «Історія вулиць міста Суми», яка знайомить сумчан та гостей нашого міста з історією вулиць та має на меті привернути увагу громади до збереження історичних архітектурних пам'яток. В даному дайджесті розповідається про вулиці Кооперативна, Козацький вал та Базарну площу.

Дайджест розрахований на широке коло читачів.

Матеріал не є вичерпним.

Відповідальна за випуск: директор МЦБС Стадниченко Л. М.

Матеріал підготували: Гавриленко А. М.

Оформлення: Гавриленко А. М., Острога С. Ю.

Редактор: Мартюшова О. В.

Адреса:

м. Суми

вул. Кооперативна, 6

22-63-32; 22-21-28

www.libsumy.com

e-mail: lib@library.sumy.ua;

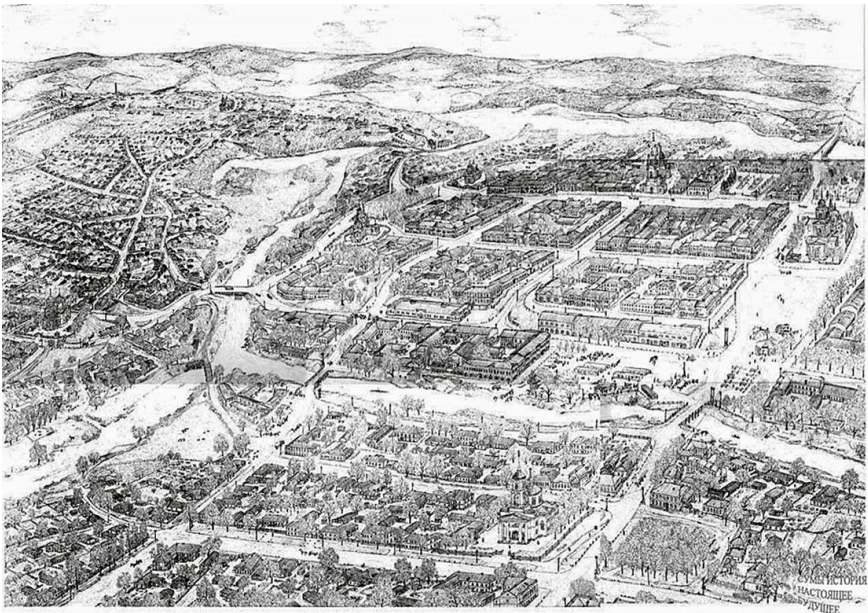
sumybibshev@gmail.com

Знайомлячись з історією старих вулиць міста Суми, ми зможемо відчувати дух минулих епох, дізнатися про особливості культурного обличчя міста, своєрідність його архітектурної забудови.

На планах повітового міста Суми Харківського повіту за 1845 і 1900 рр. можна побачити, що сьогоднішні межі вулиці Кооперативної тісно переплітаються з Базарною площею та вулицею Козацький вал.

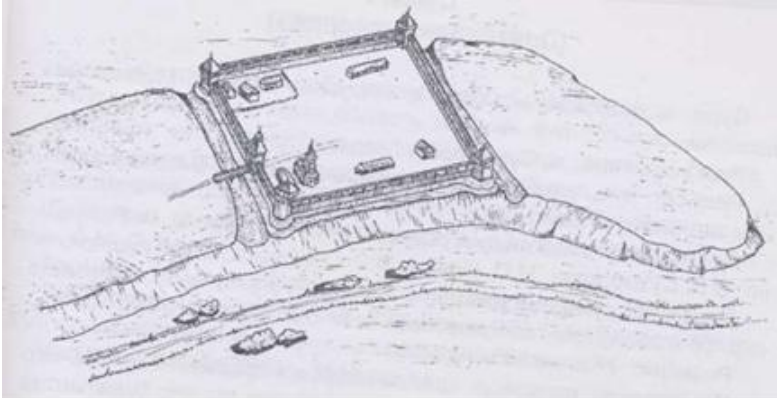
Сучасна вулиця Кооперативною - це старі та сучасні архітектурні будівлі.

Вулиця Кооперативна до перейменування в 20-х роках 19 ст. мала назву Нижньо-Воскресенька.

Місто Суми засноване в середині XVII ст. на теренах, де розташовувались стародавні городища VIII—XIII ст. - Липенське, Берлицьке, Сумине. В історії Сум були не лише тривалі періоди поступової еволюції, але й катаклізми та кардинальні зміни, які переривали розвиток містобудівних структур або радикально змінювали їх. [...]

Суми виникло так: понад 1000 переселенців з Правобережжя, точніше - з містечка Ставище, під орудою отамана Герасима, сина Кіндратового, котрий походив з Галичини, “пришли з женишками и детишками, и пришед стоим на Псле реке подле речки Сум на Берлицком городище”. Пізніше вони спустилися вниз за течією Псла і спинилися на Липенському городищі, а зрештою осіли ще нижче по Пслі - на старому Суминому городищі. Царський указ про дозвіл оселитися на Суминому городищі датований 1655 р. [...]

Фортеця Суми 1655-1657 рр. реконструкція Є. Осадчого, малюнок О. Бондаря.

Місто будувалося як фортеця для захисту від частих тоді татарських нападів. Тому були максимально використані сприятливі військово-топографічні особливості місцевості - підвищеного мису правобережжя річки Псел при впадінні в неї Суми і Сумки. Складна гідрографічна мережа з широкими заболоченими заплавами робила північні, західні й східні підступи до фортеці практично неприступними, а круті схили міжрічкового плато спрощували спорудження земляних укріплень. Лише

південний бік потребував виконання значних обсягів робіт з підсилення ґрунту. [...]

Фортеця в плані становила трапецію, яка за структурою була дводільною. Зі східного боку поблизу гирла р. Суми розташовувався квадратний у плані Замок з дерев'яно-земляними укріпленнями, в якому зосереджувалися зброя, артилерія, боєприпаси та продовольство. З північного заходу до Замку прилягав Город - найбільш укріплена частина поселення. З заходу і сходу Город обмежували берегові схили Псла і Сумки, а з напільного боку, на відстані 350 сажнів від стрілки мису, перешийок був перекопаний ровом, біля якого насипано вал. Город мав 23 глухі і 4 надбрамні дерев'яні башти. Висота дубової стіни була 3,5 м. [...]

В середині XVIII ст. Сумська фортеця втратила стратегічне значення і її укріплення перестали підтримуватись у належному стані. Під час реалізації проекту перепланування міста в кінці XVIII - на початку XIX ст. фортечні вали були знесені.

Вечерський В. В. Храми міста Суми та його околиць / В. В. Вечерський // Православні святині Сумщини. – К., 2009. – С. 30, 32-33, 36.

Сумин городок будувався як фортеця, якби ми оглядали його в перші роки існування, то почати можна було з підйомного мосту через Сумку на місті нинішнього бетонного мосту Харитоненка. Далі «стіни дубового тесу, з вежами, бійницями і тайником», як говориться в одному з документів Центрального державного архіву СРСР, йшли вздовж берега широкого Псла до нинішніх вулиць Перекопська і Антонова, потім по підсипаних частинах Кузнечної вулиці, Козацького Валу, Кооперативної і замикалось кільце знову біля Сумки.

Талденко В. Минуле наших вулиць // Суми і сумчани. – 2004. – № 34 (19 серп.). – С. 8.

До 1804 року в сумських вулиць постійних назв не було.

У кінці XIX століття місто Суми складалося з семи історичних районів (посадів) з прилеглими до нього слободами, хуторами і селами. Міські посади мали назви Город (місто), Миколаївський лужок, Перекоп, Нове Місто, Холодна гора, Засумка, Замостя. В старих Сумах нараховувалось за різними джерелами 9, 11 або 13 площ. Вони називались: Покровська, Миколаївська, Петровська, Миколаївський лужок, Базарна, Іллінська, Гоголівська, Петропавлівська, Холодногірська, Троїцька, Павлівська, Кінна, Сінна.

Сумських вулиць імена // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 93.

КОЗАЦЬКИЙ ВАЛ

Вулиця Козацький вал - одна з найстаріших вулиць Сум, отримала назву від фортечного валу, який був насипаний козаками під час спорудження Сумської фортеці.

Сумських вулиць імена // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 96-97.

С течением времени, на месте снесенных крепостных стен и валов, изменений рукавов р. Псла появилась улица в том же направлении, что и Соборная - Казацкий вал, Нижне-Соборная и др., застроенные жилыми домами, а Соборная превратилась в центр, где расположены все крупные магазины, собор, церкви и другие сооружения.

В домах, которые стояли в переулках, отходящих от Соборной улицы / нынешних Терезова и 9 Мая / также внизу были помещения для занятия ремеслом или торговлей, вверху же жили.

Никитенко П. И. В уездном городе «С», или По улицам старого города. Были и небылицы / П. И. Никитенко. – Сумы : Самиздат, 1984.

За Воскресенской улицей существовала и существует поныне короткая незаметная улица под названием "Козацкий вал" в память о существовавших укреплениях цитадели. [...]

Козацький Вал (сучасний вигляд)

Улица эта, начинавшаяся поворотом налево за упомянутым

Козацький Вал (сучасний вигляд)

магазином Черняева, представляла собою лінію из полудесятка двухэтажных домов. В сторону базара шло огороженіе железной решеткой над крышами каменных домов, построенных в восьмидесятих годах. В советское время над каменными рядами был надстроен второй этаж и Казацкий вал обрел облик настоящей улицы.

Никитенко П. И. В уездном городе «С», или По улицам старого города. Были и небылицы / П. И. Никитенко. – Сумы : Самиздат, 1984.

БАЗАРНА ПЛОЩА

Організація торгівлі на базарі суттєво відрізнялася від сучасної, хоча й мала деякі спільні риси. Основна частина роздрібної торгівлі відбувалася на Базарній площі, територію якої неважко впізнати і сьогодні. Відмежована з одного боку кам'яними торговими рядами попід Козацьким валом, з іншого - річкою Стрілкою, яка зараз каналізована, вона (площа) займала територію від приміщень старої друкарні до магазину «Будинок одягу». Тут були численні дерев'яні лави з навісами, згруповані у блоки на дерев'яних платформах-підмостках (близькість річки робила місцину вологою). Усі платформи мали нумерацію і належали, як і вся Базарна площа, місту. Міська скарбниця тільки від здачі в оренду (терміном від кількох місяців до кількох років) торгових місць на Базарній площі отримувала приблизно 5 % міського прибутку. Орендна плата була невисокою, що дозволяло багатьом міщанам мати постійні торгові місця. Таких на початок ХХ століття нараховувалося приблизно 700. Однотипними товарами торгували у відповідних місцях, що, безсумнівно, було в інтересах покупців. Наприклад, над кам'яними рядами на вулиці Козацький вал стояли прилавки, де торгували молоком і молочними продуктами, а в окремо збудованому м'ясному павільйоні, «Різниці», продавали м'ясо і биту птицю. З Базарною площею були пов'язані і дві інші спеціалізовані торгові території. Вони

знаходилися за річкою Стрілкою. Одна з них - на початку вулиці Засумської, там, де зараз розташований критий ринок і увесь теперішній базар, - призначалась для торгівлі дровами і деревиною. Тут же можна було завжди найняти пиляра дров і теслярів, які товпилися довкола зі своїм інструментом, а також вантажників і візничого з возом.

Базар в повітовому місті // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 216, 220.

Я ще застав старий дерев'яний базар. Він на цьому місці був побудований приблизно на початку XIX ст. Раніше базар був біля Воскресенської церкви.

Базарна площа

Перед входом в базар поперек стояв цей сарай що складався з двох частин, а посередині був прохід. Серед базару стояли прості столи, які складалися з 4 ніжок на яких були закріплені 3 або 4 дошки. Під річкою був теж великий сарай з лавками. На місці сучасного базару був товчок до якого в 50-х роках прибудували

гасовий і меблевий магазин. Десь в середині 50-х років базар стали перебудовувати.

На місці сараю під річкою побудували цегляні ряди, а на вході теж поставили два цегляних магазини, але ворота і хвіртки були дерев'яними з написом зверху „Колгоспний ринок”.

Будівля біля автобусів на набережній зараз використовується для магазинів, а тоді там було ательє. Наступний будинок за цим був молочний павільйон.

Старий молочний павільйон був біля Кулішовського містка, бо старий універмаг до революції належав Кулішову. Старий молочний павільйон теж був дерев'яний, але високий і з великими вікнами. Домашнє масло продавалося на капустяних листках, а молоко запарене в глиняних глечиках. Два глечика, а іноді три ставились в полотняні торби і носилися на коромислі. Я дуже любляв цей запечений вершок. За молоком ходили з бідонем, банками, пляшками, іноді з власним глечиком. Весь цей посуд був вимірний і обдурити було неможливо. Після перебудови базар мав добротні криті не столи, а прилавки зі спеціалізацією в залежності від виду товару. З боку Кооперативної вулиці були ще одні ворота, в які на машинах завозили товар. Тут біля цих воріт були смердючі ряди для рибної торгівлі. Якщо хліб на сталінські гроші коштував 1крб., то хамса або тюлька 20 коп. за кіло.

Ленський О. В. Історія світлин м. Суми / О. В. Ленський. – Суми, 2017. – С. 9-13.

[...] торговым центром в Сумах стал универмаг «Киев», строительство которого началось на месте старого колхозного рынка еще в советские времена, но не было завершено (не хватало коммуникаций). В 1998 г. объект выставили на аукцион, и здание было куплено концерном «Укрросметалл», который и завершил строительство. [...]

Предпринимателей переманивали низкой арендной платой с Центрального рынка, который в «независимые» времена стал главным торговым центром. Первыми магазинами «Киева» стали

магазин колбас, парикмахерская и другие предприятия. Еще в универмаге размещался выставочный зал, для которого позже построили отдельное здание на ул. Харьковская.

Со временем места для торговых площадок стало не хватать, и четырехэтажное здание достроили — на пятом и шестом этажах сделали торговые залы и развлекательный центр, на седьмом и восьмом разместили офисы. Сегодня в универмаге «Киев» более 400 магазинов.

Сурков В. Торговый гигантизм : о сумской торговле / В. Сурков // Данкор. — 2013. — №34 (21 авг.). — С. А8-А9 : фото. цв.

Здание построено в советское время, под ним — 2 800 свай с десятикратным запасом устойчивости. Сейчас у нас там стоит электронный датчик, который контролирует состояние этих свай, и каждую неделю мы составляем соответствующий технический документ. Нагрузка за это время не дала сдвига ни на один миллиметр. И мы проинвестируем в ближайшие два-три года во внешний вид и приведем здание в порядок, [...] У нас есть все

разрешения на строительство, на сайте ГАСКа Украины есть реестры всех выданных разрешений, в т.ч. и «Укртехносинтеза». [...]

Общая площадь – 3,5 тыс. м/кв. [...] Это должна быть, по задумке, территория, где люди смогут перекусить, послушать музыку; хотим открыть художественную выставку, ведем переговоры сейчас с художником Сиробабой. На мой взгляд, это хорошая идея, и очень модно в Европе. Планируем обслуживать до 1,5 тыс. людей в день.

Григорій Дашутин : "Мне нравится шагать в ногу со временем" : [інтерв'ю з Григорієм Дашутіним, почесним президентом концерну NIKMAS] // Панорама. — 2018. — № 15 (11-18 апр.). — С. А7.

ВУЛИЦЯ КООПЕРАТИВНА

Нижньовоскресенська вулиця пролягла західніше і нижче вулиці Воскресенської, звідси і її назва. В 20-х роках ХХ століття була **названа Кооперативною**.

Сумських вулиць імена // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 96-97.

Місто отримало залізницю, зручність прокладення якої важко переоцінити навіть сьогодні; власники відчуженої землі - значні грошові винагородили. Ці гроші і були вкладені в будівництво цегельні і так званих прибуткових будинків, що швидко зняло гостру нестачу у комфортабельному житті. Перші будинки такого типу з'явилися не в центральній частині міста, а в ближчій до нього периферії.

На ділянках-пустках по вулиці Покровській (Жовтневій), Нижньовоскресенській (Кооперативній), Лебединській (Кірова) та деяких інших уже в **1880-х роках** стали споруджувати цегляні, переважно двоповерхові, але невеликі будинки без особливих

претензій на оригінальність оздоблення фасадів. Землі під їх будівництво придбавались дешеві. Тут не можна було закладати традиційні садки, облаштовувати двір з численними господарськими спорудами. Ці помешкання планувались як тимчасове проживання, всього лиш на кілька років. У цих будинках вхід планувався прямо з вулиці, далі був невеликий передпокій, з якого відчинялися двері на перший поверх, і були сходи, що вели на другий. Помешкання на першому поверсі були чимось схожі на сучасні малосімейки, але без особливих зручностей, хоча кімнати там були досить просторі. З меблів у кімнатах стояли ліжко, стіл, кілька стільців, шафа або вішалка, умивальник - усе досить просте й дешеве. Постіль могла видаватися господарем за окрему плату.

Городяни середнього класу // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 176.

До найбільш прибуткових об'єктів міської нерухомості можна віднести землі базарної площі, міських орних земель, парків. Будівлі, споруджені на міських землях, могли належати як місту, так і приватним особам. Так, наприклад, кам'яні торгові ряди і м'ясний павільйон різниць були збудовані за міський кошт. Правда, на будівництво кам'яних рядів І. Г. Харитоненко надав місту безпроцентний кредит з терміном погашення 10 років. Крамниці і павільйони на базарній площі були зведені на благодійні кошти (в тому числі і Харитоненка) і подаровані місту.

Місто залишало у своїй власності ділянки землі (у тому числі й орні), розташованих у найбільш перспективних з точки зору прибутковості місцях. Ці землі також здавались в оренду і були джерелом стабільних надходжень у міську скарбницю. З II половини XIX століття ні за яких фінансових проблем міські землі ніколи не продавались. Як уже зазначалось, міська нерухомість приносила чверть бюджетних надходжень.

Місцеве самоврядування // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 203.

Вартість помешкання на нижньому поверсі була незначною і посиленою дрібним службовцям, прикажчикам і навіть робітникам. Кімнати здавались неодруженим, рідше бездітним молодим сім'ям. Другий поверх був більш дорогим і являв собою, як правило дві квартири із 3-4 кімнат кожна. Помешкання верхнього поверху часто умебльовувалися недорого, але добротно, через що плата за нього збільшувалася.

У прибуткових будинках мешканці надовго не затримувалися. Кожен прагнув облаштувати власне житло, для чого необхідно було заробити не тільки визначену суму, але й достатньо міцно осісти в місті, а також мати надійне і перспективне джерело прибутків. Висококласні фахівці, запрошені місцевими підприємцями у свої фірми, не винаймали квартир у прибуткових будинках. Про них, як правило, турбувались наймачі, попередньо визначаючи умови для купівлі або зведення нового житла. Часто запрошений спеціаліст приїздив у місто сам, без сім'ї, і якийсь час мешкав у будинку, або в квартирі, що надавалася фірмою. За якийсь час він детально знайомився з роботою, умовами життя і, якщо це його влаштовувало, спеціаліст починав будуватися, а згодом перевозив сім'ю й облаштовувався в місті. Мешканці прибуткових будинків належали, у переважній більшості, до середнього класу.

Городяни середнього класу // Суми. Пам'ять старих вулиць. – К., 2009. – С. 180.

Кооперативна вулиця, 1 (сьогодні це Кооперативна,3)

Двоповерхова будівля початку ХХ ст. на вул. Кооперативній, 3 купців Кулешових будувалася як магазин. Зрізаний напівколом ріг з вхідними дверима та архітектурні елементи будівлі свідчать про те, що архітектор був схильний до модернізму. Будинок у 1970-1990 рр. був „старим” універмагом.

Европеизация сумской торговли

Вот и в Сумах появился свой пассаж. Это здание на улице

Кооперативной, 3, известное сумчанам как «старый универмаг».

Действительно, единственный сумской универмаг находился в этом здании вплоть до 1965 г., когда на Красной (теперь — Покровской) площади был построен нынешний ЦУМ. Сумской пассаж возвел купец И. Кулешов в начале XX в. якобы в подражание «старому» пассажиу Пащенко-Тряпкина в Харькове .[...]

В советское время в «старом универмаге» находилось оптово-розничное предприятие республиканской фирмы «Одежда», отпускавшее товары «торгам» (более мелким торговым предприятиям) всей области по разнарядкам. Именно здесь розница получала нижнее белье и трикотаж, пальто и шапки. Кроме базы «Одежда», в Сумах, как и в других областных центрах, существовали также базы «Хозторга», «Культторга», «Тканей» и «Мебели», на которые товары доставлялись по специальной железнодорожной ветке.

Сегодня «старый универмаг» сдает свои площади фирмам-арендаторам, продолжая функционировать как торговый центр.

Сурков В. Торговый гигантизм : о сумской торговле / В. Сурков // Данкор. — 2013. — №34 (21 авг.). — С. А8-А9 : фото. цв.

Никитенко П.И. :

«... Посматривал Черняев со своей высокой горки на базар и вероятно, завидовал пройдохе Кулешову, построившему внизу большой магазин, в котором собирался устроить "Пассаж" подобно Харьковскому»

Різниці (м'ясний ринковий павільйон)

Одноповерхова цегляна споруда на вул. Кооперативній, 2 з двоскатною покрівлею безгорищного типу кінця XIX ст. побудована нижче колишньої фортечної стіни. Ритмічно розміщені спарені арочні вікна з пропорційністю всіх елементів значно відрізняли павільйон від житлових будинків. Після приватизації у 2005 р. споруда була перебудована новими власниками, які внесли в неї великі зміни - збільшено поверховість до двох поверхів та

зроблено добудови. Перебудоване приміщення використовується під магазини.

Манько М. О. Суми та сумчани у документах сучасників. Книга друга (1655-2008) / М. О. Манько. – Суми, 2008. – С. 58-59.

Будинок по вул. Кооперативній, 2 («Старі різниці»)

Світлина осені 1941 р. У верху напис на німецькій мові, а над ним щось схоже на портрет. Був наказ виставляти портрети Гітлера в вітринах, а тут висить на вулиці. Трохи нижче з обох боків від великого вікна теж є якісь написи. Можна тільки висловлювати припущення, що тут було: магазин, ресторан, їдальня, столова, склад.

Інформацію про історію різниць ми знаходимо в газеті „Сумський голос”.

„Три года как построенные ряды (1902 р.), красивые на вид, с разными финтиклюшками, но зато с сыростью, со сквозными проходами торгового помещения (далі газета пошкоджена)... В имеющиеся дыры может пролезть только собака... Прежде были

ряды деревянные, простой русской работы, но зато просторные, совершенно отдаленные друг от друга, где каждый торговец чувствовал себя полным хозяином. Ряды стояли в центре базара. Теперь мы видим тесноту и какие-то двери вместо проходов, и за все эти удобства торговцы обязаны платить такую высокую цену, что по их словам затраты города на постройку почти окупились. Ведь окупал их не торговец, а обыватель, который должен уплачивать за живой продукт, и за тушу, и, наконец, за часть туши. Говоря просто, господа городские деятели, это оказывается сдиранием трех шкур с одного вола. Конечно, в принципе двойных окладов это не удивительно, но обывателю больно как материально, так и нравственно. Пора вам деятели дать ответ». Офіційна назва м'ясні ряди не прижилася, а ствердилася назва „Різниці”. Худоба доставлялася живою. Тут ветеринарній лікар проводив огляд, а лабораторія робила аналізи і тільки після цього давався дозвіл на продаж, тому і ціна на торгове місце була великою.

*Ленський О. В. Історія світлин м. Суми / О. В. Ленський.
– Суми, 2017. – С. 79-80.*

В паспорте здания, получившего в 1989 году статус архитектурного памятника, значится «мясные ряды». А «ризницы» в употреблении сумчан означают не помещение при церкви, где хранятся ризы и церковная утварь, а место, где режут и продают мясо.

Здание крытого мясного рынка, корпус которого состоял из шести лавок и 43 торговых мест-ларей, было сооружено в 1902 году у стен крепостного вала. Оно входило в архитектурный ансамбль торговой зоны бывшей Базарной площади. Согласно характеристике искусствоведа В.Наумовой, «здание решено в эклектическом стиле, с преобладанием элементов неоклассицизма».

Известно, что строительными работами руководил гражданский инженер Григорий Федорович Прядкин. Предположительно он является и автором проекта здания, первоначальная планировка которого неоднократно менялась.

За свою векову историю мясные ряды страдали от пожара, часть стен была переложена, но функциональное решение здания оправдало себя эксплуатацией на протяжении 90 лет. За это время помещение использовалось и как базарная камера хранения, и как склады. Кроме текущих ремонтов, здание ни разу не реставрировалось.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗДАНИЯ

Одноэтажное кирпичное сооружение, протяженностью 90 м и шириной 16 м, занимает квартал от пер.Терезова до ул.9 Мая. Имеет единственный зал-коридор с двумя входами в торцах. Крыша двухскатная, с вентиляционными отводами-фонарями. Фасады декорированы соответственно торговому сооружению.

Андрухова Н. Сто хлопот вокруг столетнего здания / Н. Андрухова // Данкор. — № 9 (27 февр.). — С. А 4.

Вул. Кооперативна, 6.

31 серпня 1969 р. — урочисте відкриття Центральної міської бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка. Тоді ж було присвоєно ім'я поета. Це був рік 155-ї річниці з дня

народження Великого Кобзаря. На відкритті бібліотеки в новому приміщенні зібралися бібліотекарі, будівельники... і ті, заради кого все це робилось, — читачі.

Яка то була радість — нове

приміщення. [...] Центральна бібліотека мала найкраще приміщення в місті.

Ленський О. В. Сумська Центральна міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка / О. В. Ленський. – Суми, 2012. – С. 19.

Кооперативная улица, 7. Жилой дом (бывш. жилой дом, автор неизвестен, конец XIX — нач. XX в.)

Двухэтажное здание с протяженным фасадом размещается в ряду плотной застройки. Кирпичные стены оштукатурены, декорированы элементами ионического ордера. Богатая пластика фасада, в которой особенно выделяются чередующиеся надоконные карнизы

(сандрики) треугольной и полукруглой формы, подчеркнута широким рельефным венчающим карнизом.

Кооперативная улица, 15. Жилой дом (бывш. жилой дом, автор неизвестен, конец XIX — нач. XX в.)

Двухэтажное здание выполнено с применением элементов модерна. Сочетание красного кирпича и цементной штукатурки, три эркера на плоских ризалитах, как бы провисшие формы карнизов, их завершения и другие

нестандартные детали свидетельствуют о том, что дом строился по проекту профессионального архитектора.

Сумы // Дейнека А. И. Памятники архитектуры Сумщины : Путеводитель / А. И. Дейнека – Х., 1989. – С. 40-42.

(за матеріалами Ріти Сергієнко та Віктора Токарева)

В Сумах было более десяти доходных домов в разных частях города - на Петропавловской, Соборной, Воскресенской, Троицкой, Кузнечной и т.д. Как правило, на первом этаже были магазины, или, как их тогда называли, лавки, а вторые этажи полностью были отданы под жилье. Особенно часто такие дома строили в период так называемого бума - в 1909-1912 годах (только в Москве в это время было построено больше тысячи доходных домов).

Как и в столицах, владельцы с архитекторами старались всячески украсить парадные фасады своих домов, дабы привлечь клиентов (в этой связи вспоминаются не только штили высокого искусства, но и дом на Остоженке московского купца Я. Филатова, отстроившего здание затейливой формы - его крышу украшал купол в виде перевернутой рюмки; так купец увековечил свой отказ от алкоголя). Доходные дома в крупных мегаполисах становились настоящими произведениями искусства.

Кстати, **дом на Кооперативной, 15**, тоже можно так назвать - ведь его, вероятнее всего, строил один из самых успешных харьковских архитекторов А. Гинзбург. Прекрасный образец модерна когда-то был светел, в нем кипела жизнь, и в интерьере тоже властвовал модерн. Комнаты в квартирах сумчан (расположенных по обе стороны просторного коридора) украшали абажуры с бахромой, барометры, винтажные люстры, фото в массивных деревянных рамках, комоды и шифоньеры с неременной резьбой в виде ирисов и других растений, вывязанные крючком салфеточки, маленькие вазочки и статуэтки на полочках, вышитые фиалки на подушечках, мягкие диваны с высокими деревянными спинками, большущие зеркала тоже в деревянной раме с текучим узором (обычно в прихожей), гардины, лампы из разноцветных кусочков в стиле Тиффани или под зеленым стеклом. В рабочих кабинетах - бронзовые статуэтки и письменные приборы, книжные шкафы и ломберные столики с зеленым или темно-синим сукном. В столовых - вышитые ламбрекены и скатерти, кузнецовский фарфор, серебряные подносы, фикусы и пальмы на деревянных подставках с высокими ножками и, конечно же, неременный атрибут современного интерьера - его величество венский стул. Изобретение венского краснодеревщика Михаэля Тонета - «стул для кофейни» из гнутого дерева побил все рекорды популярности. Они продавались во всем мире и выпускались миллионными партиями. Такие стулья с гнутыми спинками, выгнутыми ножками и круглыми сиденьями были у нас практически в каждом доме и верно служили сумчанам многие десятилетия. Ведь товар проверенный! Как известно,

сыновья Тонета в рекламных целях как-то сбросили изобретение своего отца со второй платформы Эйфелевой башни (150 м), и стул не разбился! У нас же венский стул, зачастую был свидетелем драматических событий жизни своих хозяев в далеких 1917-1919 годах и в трагических 1930-х, но справился и с такой нагрузкой. После революции «буржуазные» апартаменты уплотнили, сделав из одной квартиры два, а то и три обиталища для людей новой эпохи. В них граждане жили до развала советской страны. Возможно, когда-нибудь, с возвращением интереса к эпохе модерна дом на Кооперативной будет отреставрирован и заживет иной жизнью, а пока стеклянные эркеры печально глядят на нас...

Лесина Ю. Доходный дом на Кооперативной, 15 // Ваш Шанс. – 2011. — № 48. – С. 26А.

Із історії Сумської синагоги

Сумська єврейська громада на початку ХХ сторіччя мала три молитовних будинки, де виконувалися всі релігійні обряди за іудейським звичаєм. Ці будинки були власністю громади і оцінені згідно архівним даним: Нижньо-Воскресенська – 1 тис., Лебединська – 5,6 тис., Дворянська – 2 тис. карбованців золотом. [...]

Напівзруйнована будівля синагоги

З приходом капіталістичних відносин, зростанням промислових капіталів зростала і громада та добробут її членів. Таким чином, молитовні будинки ставали елітарними для більш заможних євреїв, які поєднували в собі релігійні та клубні форми роботи.

Виникла необхідність зведення будинку та покупки землі для міської синагоги. Громада вирішила будувати типовий двоповерховий будинок з надвірними будівлями. Місце обрали в нижній частині міста, де поряд був базар, численні єврейські крамнички, на Нижньо-Воскресенській вулиці поряд з молитовним будинком. [...]

Синагога будувалася декілька років і в 1915 р. почала свою діяльність. Про це є свідчення про внесення її в Окладну книгу міста за 1917 р. з відповідною оцінкою будинку і надвірних будівель в 2900 золотих карбованців.

Жити, щоб пам'ятати : Збірка документів і матеріалів з історії єврейської громади Сумщини XX століття / Сумський благодійний єврейський центр «Хесед-Хаїм» ; Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Суми, 2010. – С. 70-71.

Єврейська синагога

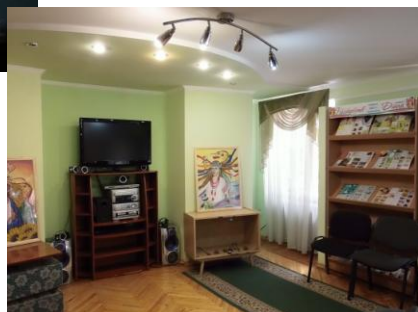
Одноповерхова цегляна нетинькована споруда початку ХХ ст. на вул. **Кооперативній, 17** з напівпідвальним приміщенням під будинком. Будувалася подібно до початкових шкіл із великими вікнами та кімнатами, щоб використовувати приміщення під синагогу та хедер (єврейську школу). У радянський період приміщення слугувало як пекарня, пізніше, уже як адміністративно-господарська споруда, було у віданні Сумського обласного відділу охорони здоров'я. У 1980-х рр. споруда вважалася в аварійному стані й підлягала знесенню. 27.04. 2001 р.

Єврейський дім із синагогою

будинок по вул. Кооперативній, 17 був повернений єврейській общині й реставрований. В будинку зроблено надбудову, а також прибудовано приміщення для використання як для синагоги, так і для єврейського культурного центру.

Манько М. О. Суми та сумчани у документах сучасників. Книга друга (1655-2008) / М. О. Манько. – Суми, 2008. – С. 58-59.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Книги

Вечерський В. В. Православні святині Сумщини / В. В. Вечерський. – К. : Техніка, 2009. – 224 с.

Дейнека А. И. Памятники архитектуры Сумщины : Путеводитель / А. И. Дейнека. – Х. : Прапор, 1989. – 199 с.

Жити, щоб пам'ятати : Збірка документів і матеріалів з історії єврейської громади Сумщини ХХ століття / Сумський благодійний єврейський центр «Хесед-Хаїм» ; Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Суми, 2010. – 88 с.

Ленський О. В. Історія розвитку знарядь праці, економіки, освіти, культури на Сумщині / О. В. Ленський. – Суми : Власне видавництво, 2010. – 748 с.

Ленський О. В. Історія світлин м. Суми / О. В. Ленський. – Суми : Власне видавництво Ленського О. В., 2017. – 146 с.

Ленський О. В. Історія Сумина / О. В. Ленський. – Суми : Власне видавництво, 2011. – 154 с.

Ленський О. В. Подорож містом з Окладними книжками / О. В. Ленський. – Суми : Власне видавництво Ленського О. В., 2015. – 338 с.

Ленський О. В. Сумська Центральна міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка / О. В. Ленський. – Суми, 2012. – 48 с.

Манько М. О. Суми та сумчани у документах сучасників. Книга друга (1655 – 2008) / М. О. Манько. – Суми : ТОВ «Мрія-1», 2008. – 436 с.

Манько М. О. Суми та сумчани у документах сучасників. Книга третя (1655 – 2010) / М. О. Манько. – Суми : ТОВ «Мрія-1», 2010. – 516 с.

Никитенко П. И. В уездном городе «С», или По улицам старого города. Были и небылицы / П. И. Никитенко. – Сумы : Самиздат, 1984.

Осадчий В. М., Коротя О. В. Замки та фортеці Сумщини XVII-XVIII ст. : Ілюстрований довідник / Є. М. Осадчий, В. М. Коротя. – К. : Видавець Олег Філюк, 2015. – 155 с.

Суми. Нове життя старих вулиць 1917-1990. – К. : Фолігрант, 2012. – 400 с.

Суми. Пам'ять старих вулиць. – К. : Фолігрант, 2009. – 324 с.

Періодика

Андрухова Н. Сто хлопот вокруг столетнего здания / Н. Андрухова // Данкор. — 2002. — № 9 (27 февр.). — С. А 4.

Бондаренко С. Кто строил Сумы / С. Бондаренко // Панорама. — 2016. — № 36 (31 авг. - 7 сент.). — С. А1, А16-А17.

Градская С. Синагогу обустраивают : А когда же начнется реконструкция всего 10-го квартала / С. Градская // Ваш Шанс. — 2004. — № 7 (18 февр.). — С. 5А.

Григорий Дашутин: "Мне нравится шагать в ногу со временем" : [інтерв'ю з Григорієм Дашутіним, почесним президентом концерну NIKMAS] // Панорама. — 2018. — № 15 (11 - 18 апр.). — С. А7.

Демидов И. Все не как у сумчан, или Что такое профессиональный бизнес-центр / И. Демидов // Ваш Шанс. — 2007. — № 51 (19 дек.). — С. 9А.

Демидов И. Первая премия - в Сумы : современный комплекс на Кооперативной победил на престижной международной выставке в номинации малых торговых центров / И. Демидов // Ваш Шанс. — 2010. — № 52 (29 дек.). — С. 7А.

Карпенко Е. Десятый исторический: когда же наконец дойдет черед и до него / Е. Карпенко // Ваш Шанс. — 2006. — № 44 (1 нояб.). — С. 5А.

Лесина Ю. Доходный дом на Кооперативной, 15 / Ю. Лесина // Ваш Шанс. — 2011. — № 48 (30 нояб. - 7 декаб.). — С. 26А.

Макарова А. Обнажившийся свод на Кооперативной : Его засыпают, чтобы укрепить склон / А. Макарова // Ваш Шанс. — 2006. — № 22 (31 мая). — С. 5А.

Нужный В. Не генделюйте, панове, історіє ю Слобідської України! / В. Нужный // Ярмарок. — 2012. — № 9 (1 берез.). — С.1,7.

Офис в центре — залог успеха // Панорама. — 2012. — № 40 (26 сент.). — С. А10.

Репина Т. Грани времени : улицами старого города : фотопроект к 360-летию города / Т. Репина // Панорама. — 2015. — № 36 (2-9 сент.). — С. А10.

Репина Т. Утраченная красота / Т. Репина, С. Бондаренко // Панорама. — 2012. — № 36 (29 авг. - 5 сент.). — С. А1, А8-9.

Сурков В. История под землей : активное строительство в центре города позволяет докопаться до археологических ценностей / В. Сурков // Данкор. — 2008. — №31 (6 авг.). — С. А8-А9.

Сурков В. С чего начинались Сумы : как изначально выглядели

Сумы, можно и сегодня легко представить — если присмотреться к нескольким неприметным улочкам / В. Сурков // Данкор. — 2008. — № 9 (5 марта). — С. А8–А9.

Сурков В. Тайны сумского «сердца»: о старых кварталах города / В. Сурков // Данкор. — 2010. — № 41 (13 окт.). — С. А10–А11.

Сурков В. Торговый гигантизм: о сумской торговле / В. Сурков // Данкор. — 2013. — № 34 (21 авг.). — С. А8–А9: фото. цв.

Талденко В. Минуле наших вулиць / В. Талденко // Суми і сумчани. — 2004. — № 34 (19 серп.). — С. 8.

Царенко Б. Снесут ли Сумское городище: общественность против строительства стоянки на Кооперативной / Б. Царенко // Панорама. — 2011. — № 24 (8 - 15 июня). — С. А5.

Шевченко О. Збережімо самотність Сум / О. Шевченко // Суми і сумчани. — 2007. — № 26 (29 черв.). — С. 11.

Ярош Н. Что же разрушило ризницу / Н. Ярош // Ваш Шанс. — 2001. — № 50 (12 дек.). — С. 13А.

Интернет ресурси

Кооперативна вулиця / Кооперативна вулиця 3 [Электронный ресурс] // Вікі Суми: вулиці, дома та люди. — Текстові дані, фото. — Режим доступу: https://sumy.fandom.com/uk/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F/%D0%9A%D0%BE%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F_3 (дата звернення: 29.07.2019). — Назва з екрана.

Суми [Электронный ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. — Текстові дані. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D0%B8> (дата звернення: 29.07.2019). — Назва з екрана.

Сумы (старый город) [Электронный ресурс] // Megabook. Универсальная энциклопедия Кирилла и Мефодия. — Фото. — Режим доступу: [https://megabook.ru/media/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D1%8B%20\(%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%8B%D0%B9%20%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4\)](https://megabook.ru/media/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D1%8B%20(%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%8B%D0%B9%20%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4)) (дата звернення: 29.07.2019). — Назва з екрана.

